

דף שבועי

בס"ד

פרשת תצווה, תשפ"ו, מספר 1658

הבגדים עושים את הכוהן? על תפקידים שראוי להתלבש לקראתם אחינעם סוחר, תרצה פאוסט-גילה, אביגיל פאוסט-גרוסמן וספי פאוסט

למעשה, כמעט כל פרק כ"ח מוקדש לעיסוק בבגדי הכהונה וכולל תיאור ארוך ומפורט שלהם. מדוע האריכה התורה כל כך בעניין זה? דומה כי המפתח לתשובה מצוי במילות הציווי של ה' למשה:

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חֲכָמֵי לֵב אֲשֶׁר מֵאֲתָיו רֹחַ חָכְמָה, וְעָשׂוּ אֶת בְּגָדֵי אַהֲרֹן לְקֹדֶשׁוֹ לְכָהֲנָנוּ לִי (שם' כח:ב-ג).

לשון הציווי הזה מרמזת על כך שבגדי הכהנים אינם רק כסות מהודרת שנועדה לעיני המתבונן. ואף שמובן שהבגדים נועדו גם לפאר את המקדש ואת עבודת השם לעיני כול, כמו הפאר של המקדש וכליו (ראו למשל רמב"ן שם), הרי שיש בהם רכיב נוסף, מכונן, החיוני עבור הכהנים עצמם.

ואומנם, פרשנים שונים עמדו על השפעתם הדו-כיוונית של בגדי הכהונה, הפועלים בו זמנית, גם כלפי חוץ וגם כלפי פנים, על הכוהן עצמו. כך, כבר בספר החינוך, מצווה צ"ט, מתואר כי משורשי המצווה של לבישת בגדי הכהנים הוא:

הַיְסוּד הַקָּבוֹעַ לָנוּ כִּי הָאָדָם נִפְעֵל לְפִי פְעֻלָּתוֹ וְאַחֲרֵי מַחְשָׁבוֹתָיו וְכוֹנֵנוֹתָיו, וְהַשְׁלִיחַ הַמִּכְפָּר צָרִיד לְהַתְפַּסֵּס כָּל מַחְשָׁבוֹתָיו וְכוֹנֵנוֹתָיו אֶל הָעֲבוֹדָה, עַל כֵּן רְאוּי לְלַבֵּשׁ בְּגָדִים מִיְחָדִים אֵלָיו. שְׂכָשְׁיִסְתַּכֵּל בְּכָל מְקוֹם שֶׁבְּגוּפוֹ מִיָּד יִהְיֶה נִזְכָּר וּמִתְעוֹרָר בְּלִבּוֹ לִפְנֵי מִי הוּא עוֹבֵד.

המלבי"ם מפרש, שלבגדי הכהונה יש רובד גלוי בצד רובד סמוי:

הנה הבגדים שצוה לעשות היה כפי הגלוי בגדים חיצוניים, שיספר עניינם איך עשו אותם האומנים במלאכה, אבל באמת היו מורים על בגדים פנימיים שיעשו כהני ה' להלביש בהם את נפשותיהם בדעות ובמידות ובתכונות טובות שהם מלבושי הנפש.

גם קונטרס "חיבה יתירה" (ר' יהודה הרצל הנקין, סוף המאה ה-20) מסביר בפשטות, ותוך הסתמכות על הלשון שבה נקטה התורה, כי ישנם שני טעמים לבגדי הכהונה:

השבת, שבת פרשת תצווה, י"א באדר תשפ"ו, יחול יום השנה השני לפטירתה בטרם-עת של אימנו מורתנו, פרופ' מרים פאוסט ז"ל. אימא, שאוניברסיטת בר-אילן הייתה לה לבית שני, ואשר לאורך השנים כיהנה כרקטור האוניברסיטה, כסגן רקטור, כראשת המחלקה לפסיכולוגיה וכיועצת הרקטור לקידום נשים באוניברסיטה. כתבה ל"דף השבועי" מספר פעמים, והדבר הסב לה קורת רוח רבה. על כן ביקשנו לכתוב כאן דברים לזכרה ולעילוי נשמתה.

בריאיון עימה שפורסם בעיתון "גלובס" ביום 28.9.2014, ערב כניסתה לתפקיד רקטור האוניברסיטה, הודתה אימא, מעט במבוכה, שאחד הדברים שחשובים לה הוא "להתלבש יפה", והסבירה שהמקור לכך הוא אימה-שלה:

אמא שלי הייתה דמות מיוחדת, זיכרונה לברכה. היא הייתה אישה הכי ערכית, הכי רוחנית, הכי אינטלקטואלית שאני מכירה, והיא הקדישה תשומת לב עצומה לבגדים... אני זוכרת אותה לבושה עם תשומת לב עד לימים האחרונים שלה... המסר שהעבירה לי, כל חי, הוא שכל יום הוא חגיגה ששווה להתלבש לקראתה... היא הנחילה לי את המשהו הזה שאני מאמינה בו: כשאתה קם בבוקר ואומר לעצמך 'החיים זה דבר ששווה להתלבש לקראתו', אתה מתלבש... זה העניין שבו אתה משקיע בעצמך, בחיים... ככה כל יום... אני מתלבשת, אני אומרת לעצמי: 'התלבשת יפה', ואז יש לי כוח לצאת.

דברים אלו של אימא, המתארים בלשון פשוטה את ההדהוד החוזר בין האדם לבין בגדיו, ואת השפעת הבגד על הלבוש אותו, עלו בזיכרוננו תוך כדי עיון בפרשת השבוע, הדנה באריכות ובתשומת לב יוצאת דופן בבגדי הכהונה.

כבר בפסוקים הראשונים של הפרשה – הממשיכה את העיסוק של הפרשה הקודמת, פרשת תרומה, בנושא המשכן – ה' מצווה את משה על בחירת הכהנים, ומיד לאחר מכן ממשיך ומצווה אותו על עשיית בגדי קודש עבורם, על זהותם הייחודית של עושי הבגדים ועל העיצוב המדויק של הבגדים.

התורה (ר' אשר וסרטיל, סוף המאה ה-20) מעלה שאלה זו ומשיב (על שמ' כח:ג), שהטעם לכך הוא:

מפני שהם עולים בקדושתם על בנין המשכן, שהרי על הציץ כתוב "קדש לה" ובכפלי החשן נמצא שם המפורש בן ע"ב אותיות, וכהן גדול הלוּבש את האורים ותומים, מדבר ברוח הקודש, ושכינה שורה עליו... לפיכך הזכיר כאן "חכמי לב" ו"אשר מלאותיו רוח חכמה" יותר מאצל בניין המשכן, אף שלמעשה התעסקו במשכן ובבגדי הקודש אותם האומנים, אלא שהזהירו כאן על כוונה יתרה ומאוד נעלה לפי ערך קדושת בגדי הכהונה.

כלומר, הוא מפרש שחוכמת הלב נדרשה כאן במיוחד בשל קדושתם היתרה של הבגדים, אולם ברוח הדברים שתוארו לעיל ניתן להציע פרשנות נוספת: כדי להכין בגד שמצליח לפעול בד בבד פנימה והחוצה, גם להרשים את המתבונן מבחוץ וגם להשפיע מבפנים על הלוּבש אותו, נדרשות חוכמה והבנה ייחודיות של הנפש האנושית.

אם נשלב את דבריהם של הפרשנים שהובאו לעיל, ניתן להצביע על שני סוגים שונים של השפעה פנימית שהייתה לבגדי הכהונה. השפעה אחת היא השפעה מרסנת; כראוי לכוהנים ("סור מרע"). והשפעה אחרת היא דווקא השפעה מעצימה; לעשות אותם קדושים ומפוארים באופן שיאפשר להם לבצע את תפקידם כראוי ("עשה טוב"). ואומנם, ייתכן כי בגדי הפאר וקדושתם היתרה הם שנטעו באהרון ובבניו את כוחות הנפש הנדרשים לביצוע תפקיד הכהונה מידי יום ביומו, על האחריות הרבה הכרוכה בכך, והכרתה של התורה בכך מפליאה ומסקרנת.

נסיים בנימה אישית: סגנונה הייחודי והמוקפד של אימנו האהובה ליווה אותה בכל תפקיד שמילאה, אקדמי או ניהולי, ותמיד העצים את נוכחותה. כמו משה רבנו בפרשת השבוע, גם אימא היא כיום נוכחת-נעדרת בחיינו, אולם בכל פעם שמתעורר בליבנו ספק אם נצליח להתמודד עם התפקידים המוטלים עלינו, אנו נזכרים בה ובאופן שבו לימדה אותנו ש"אחרי המעשים נמשכים הלבבות"; אנו מתלבשים במיטב בגדינו, אוזרים כוחות ויוצאים.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

א' להביא לכך שבני ישראל יתייחסו לאהרן בכבוד, וזהו לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת... וב' להזכיר לאהרן עצמו להתנהג כראוי לכהן גדול, ולכן נאמר וְעָשׂוּ אֶת בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֵנוֹ לִי (שמ' כח:ב, ג).

בהמשך ישיר לדברים הללו, ה"פרדס יוסף" (ר' יוסף פצנובסקי, ראשית המאה ה-20) דן בשאלה האם בגדי הכהונה היו חיוניים לביצוע עבודת המקדש כהלכתה. ה"פרדס יוסף" מבהיר, שבגדי הפאר היו "לכבוד ולתפארת למשרת הקבוע לעבודה, היינו לאהרן ובניו שנעשו מפואר ע"י הבגדים, וכשחסר לו זה הכבוד והפאר הוא חסרון במעלת כהונתו" (על שמ' כח:ב). כלומר, הבגדים היו חיוניים עבור אהרון ובניו, שכדי לבצע כראוי את תפקידם ככוהנים היה עליהם "להיעשות מפוארים". מסקנה מרחיקת לכת אף יותר עולה מפירוש רש"י על המילים "לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֵנוֹ לִי": "לְקַדְּשׁוֹ לְהַכְנִיסוֹ בְּכִהְנָה ע"י הַבְּגָדִים שֶׁיְהֵא לָהֶן לִי" – קרי: הבגד לא רק חיוני, אלא מכונן את הכהונה, וכך עולה גם מהגמרא בסנהדרין, המבארת מדוע כוהן שעבד במקדש ללא בגדי כהונה חייב מיתה:

בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והוא להם זרים! ואמר מר: זר ששימש – במיתה (זבחים יז ע"ב; סנהדרין פא ע"ב).

במילים אחרות: ללא בגדי כהונה – אין כהונה, ולכל היותר יש כהונה שהיא פגומה.

מעניין שמחקרים סוציולוגיים ופסיכולוגיים אשר בחנו לבישת מדים הראו, שהיא אכן משפיעה לא רק על היחס החברתי כלפי לובש המדים, אלא גם על תפיסתו העצמית של הלוּבש, והאופן שבו הוא מתפקד.¹ כך למשל, במחקר אחד התבקשו המשתתפים לבצע משימה שדרשה תשומת לב וריכוז בשעה שהם לבושים חלוק לבן. לחלקם נאמר שזהו חלוק של צייר, ולחלקם שזהו חלוק של רופא. המשתתפים שלהם נאמר שזהו חלוק של רופא ביצעו את המשימה טוב יותר.² כדי לתאר את הממצאים, השתמשו החוקרים במונח: "enclothed cognition" ("קוגניציה של לבוש"), המצביע על העובדה שהביגוד שאנו לובשים יכול לשנות את האופן שבו אנו חושבים ופועלים, בשל הערך הסימלי שהוא מייצג.

השפעתם הפנימית של הבגדים על הלוּבש עשויה להסביר מדוע הביטוי "חכמת לב" נזכר בתורה לראשונה דווקא בהקשר של עשיית בגדי הכהונה, ולא בהקשר של עשיית כלי המשכן. בעל "ברכת אשר" על

1 לסקירה, ראו למשל: Leslie A. Davis, Clothing and Human Behavior: A Review, 12(3) Home Economics Research Journal 325-339 (1984); Kim K.P. Johnson et.al, Dress and Human Behavior: A Critique and Review, 26(1) Clothing & Textiles Research Review 22-3 (2008).

Adam, H., & Galinsky, A.D., Enclothed Cognition, Journal of Experimental Social Psychology (2012), doi:10.1016/j.jesp.2012.02.008.

